

Kolme esseetä päättelystä

Esipuhe⁷

Olkoon tämä ”Esipuhe” laajalle kirjoitukselle, jonka olen jo kirjoittanut otsikolla ”Johdatus”. Kaikkein korkeimmin arvostettu moderneista logiikan tutkielmista on Arnaudin ja Nicolen *L'art de penser*, jota yleisesti kutsutaan Port-Royalin logiikaksi ja joka, kuten voidaan päätellä sen tunnettuudesta, on ansioitunut selvyytensä ja kirjallisen loistokkuutensa nojalla sen sijaan, että se todella esittelisi aiheensa syvällisesti tai esittämällä selvästi päättelyn todellisen luonteen, alkaa hurmaavilla kappaleilla, joissa kerrotaan, miten se kirjoitettiin uskoen, että kaikki mikä on arvokasta päättelyä koskevan opin kannalta, voidaan helposti kehittää muutamassa tunnissa. Tämän kirjoittaja on samaa mieltä, että kun ~~joku~~ henkilö on kerran ~~eritelty~~ selvittänyt, mistä päättely [s. 2] koostuu – tehtävä, johon hänen tulee varata aikaa viidestä sekunnista viiteenkymmeneen vuoteen riippuen kahdesta tekijästä. Näistä huomattavasti merkittävämpi on häntä tyydyttävän käsityksen selkeyden aste. Mutta myös henkilön luonnollinen kyvykkyys tällaisessa tutkimuksessa tulee ottaa huomioon, koska kyvykkyys lisää ongelmia, joita hän tulee havaitsemaan, ja tarvittu ajan määrä lisääntyy. Kun tämä osa työstä on tehty, muuhun työhön verrattuna tuloksen ~~asetaminen sanoiksi~~ kirjoittaminen on pelkkää lastenleikkiä. Sen paikka kirjoitusten kirjoittamisen vaikeuden asteikolla ei ole kaukana teknisesti virheettömien [s. 3] sonettien kirjoittamisesta. Kun ~~kerran~~ on päästy tarpeeksi pitkälle rajatakseen määritelmän siitä, mitä sanan ”päättely” pitäisi merkitä kaikkein yleisimmässä mielessään ilman, että päästää kielenkäytön sotkemaan käsitystään, tulee seuraavan vaiheen olla eri päättelytyyppien erottelu.^[.]

Jokainen päättely koostuu merkin tulkinnasta. Näin on, sillä aina kun me ajattelemme, ajattelemme merkein. Kaikki ajatustyö on joko merkin muodostamista, soveltamista tai tulkintaa, ja muussa tapauksessa se on jonkinlaista muuta toimintaa merkillä tai merkeillä, tämän toisenlaisen toiminnan ollen pikemmin psykologista tai vaikka fysiologista kuin rationaalista. Ne psykologit, [s. 4] jotka kertovat meille, että ajattelu ~~tarvitsisi~~ tarvitsee kieltä ja ei ole esiintynyt ennen kuin ihmisillä oli kieli ovat oikeassa siinä, että kieli on ih-

misen vaistonvaraisesti käyttämä ajatteluväline, jopa ajateltaessa itseltä seuraavan hetken itselle, ja siinä, että tiedämme vielä vähän tai emme mitään siitä, miten tämä kyky sai alkunsa. Mutta jokainen matemaatikko ja jokainen loogikko kertoo kielitieteilijälle, että heillä on ~~toisia~~ aivan toisia merkijärjestelmiä, joihin heillä on tapana kääntää sanoja ja sanamuotoja ja näin tehdä niistä ymmärrettävämpiä. [s. 5]

Eräs sellainen järjestelmä, joka on ekvivalentti syntaksin kanssa ja joka on suuresti hyödyllinen logiikassa kuvaillaan lyhyesti tässä kirjassa. Sitä sanotaan eksistentiaaligraafien systeemiksi. Se on yksinkertaisin mahdollisin järjestelmä, jossa voidaan eksaktisti ilmaista kaikki mahdolliset ilmaukset [assertions]. Tässä järjestelmässä ~~yksinkertaisimmat~~ ei ole tavallisia puhekielen osia, sillä jok'inkin jakamaton osa on täydellinen väite. Voi olla, että näin on jossain olemassa olevassa kielessä; ~~sillä~~ aina viime aikoihin asti kieliopin tutkijoilla on ollut piintynyt tapa käsityksissään kaikista kielistä venyttää ne [s. 6] samalla tavoin kreikalais-latinalaisen kieliopin Prokrusteen vuoteelle, joten emme osaa sanoa. Mutta joka tapauksessa yhdellä tavalla eksistentiaaligraafit eroavat olennaisesti kielestä. Nimittäin sen sijaan, että sen ilmauksilla olisi vain ajallinen kesto, ne ovat diagrammeja pinnalla, ja niitä täytyy pitää kolmiulotteisen merkin ~~kuvana~~ projektiona pinnalle. Kolme ulottuvuutta ovat välttämättömiä ja riittäviä kaikkien väitteiden ilmaisemiseen; täten vaikka inhimillinen järki olisikin alunperin ollut rajoittunut lineaariseen puheeseen (mitä en hyväksy), on se nyt kasvanut irti [s. 7] tästä rajoituksesta.

Merkillä tarkoitan mitä tahansa todellista tai muokatavaa [fictile], jolle voidaan antaa aistittava muoto ja joka on sovellettavissa myös johonkin muuhun jo valmiiksi tunnettuun kuin itseensä, ja joka voidaan näin tulkita toisessa merkissä, jota sanon merkin tulkinteesi [interpretant], jotta voitaisiin kommunikoida jotain, mitä ei ole vielä tiedetty merkin objektista. On siis olemassa kolmipaikkainen suhde minkä tahansa merkin, objektin ja tulkinteen välillä. [käsi-
kirjoitus päättyy 19.8.1910 klo 13:45]

•••

[s. 2, hylätty] ...koostuu, minkä tekeminen vaatii viidestä sekunnista viiteenkymmeneen vuoteen tai vieläkin enemmän, riippuen subjektin vyvykkyydestä ja selkeyden asteesta käsityksessä, johon tähdätään – on muuhun työhön verrattuna lastenleikkiä kirjoittaa ylös lopputulos, vaikkakaan hän ei epäile sanoa, että lopputuloksen kirjoittaminen on ~~kaikkein~~ hitainta asiategstin kirjoittamista mitä on, jokaisen kappaleen, jossa useissa kohdin jokaisen lauseen kirjoittaminen on hanke, jota voidaan verrata sonetin kirjoittamiseen. Se, että suhteellisen harvoja sanoja kuitenkin tarvitaan tuottamaan looginen totuus täsmällisesti, on varmasti aivan totta, vaikkakin nämä sanat tulee ymmärtää niin tarkassa mielessä, että niiden selvä ymmärtäminen vaatii aina tarkoituksellista ja tarkkaa huomiota.

[s. 3, hylätty] Esimerkiksi jos minua vaadittaisiin tiivistämään logiikka tieteenä yhteen kappaleeseen, tulisi minun nykyisen tietoni varassa kirjoittaa jotain seuraavankaltaista:

Logiikka on toimiala sille sosiaaliselle ryhmälle, jonka jäsenet omistautuvat selvittämään ne periaatteet, joista ajattelijan ajattelun tavoitteiden saavuttaminen riippuu.

Päättelystä yleensä⁸

Mitään yleistä ja hyvää oikeutusta kaikelle päätelleyllä ei voi antaa, ennen kuin olemme ~~huolellisesti tutkinneet~~ päässeet selvyyteen siitä, miksi jokainen kolmesta päätelystyyppistä, jotka jo hyväksymme, ovat oikeutettuja. Kuitenkin on joitain ~~huomautuksia~~ asioita, joita tulee heti tehdä sanoa. Erityisesti jotkut sanoista, jotka ovat välttämättömiä loogisessa kritiikissä, voidaan hyödyllisesti määritellä sillä täsmällisellä tavalla, jolla niitä tulee käyttää tällaisessa tutkimuksessa; näiden ajattelun vaatimattomina työkaluina toimivien määritelmien tarkastelu voi tarjota joillekin lukijoille enemmän aikaisemmin käyttämiään kirkkaampia ajattelutapoja. [s. 4]

Päätely on mielen toimintaa, jossa ajattelija etsii argumentteja ja arvioi niitä sellaisina. Sanoessamme, että päätely on arviointia, sijoitamme sen tietoisten toimintojen joukkoon: se siis on vapaaehtoista toimintaa tai kontrolloitua toimintaa, jossa vapaa tahto, kunhan ymmärrämme tahdonvapauden oikein, on mukana.

Argumentti, kuten sanaa käytän koko tässä kirjassani, on tosiseikka, joka on merkki toisen seikan todellisuudesta.

Sana ”merkki”, kuten käytän sitä tässä, tarkoittaa ~~mitä tahansa~~ jokaista mielen toimintaa aiheuttavaa ajattelun objektia, oli se sitten tahdonvaraista tai tahdosta riippumatonta, joka koskee jotain [s. 5] muuten tunnistettua. Tätä määritelmää on arvosteltu väittämällä, että merkki saattaa viitata itseensä. Tässä määritelmässä ei kuitenkaan kiistetä tätä. Edellyttäen, että merkki viittaa ensisijaisesti johonkin muuhun, se voi viitata itseensä poimiakseen ensisijaisen kohteensa. Voin esimerkiksi sanoa ”Tietty herra Q... ~~lausti~~ sanoi eräänä päivänä ensimmäisen seuraavista lauseista; ja heti seuraavana päivänä kävellessäni puistossa kuulin seuraavat lausuttavan takanani niin kovaa ja ponnekaasti, että käänsin päätäni katsahtaakseni lausujaa; ja sehän olikin herra Q...!” [s. 6] Olettaen, että tätä lausetta seuraa kaksi, jotka

näyttävät olevan ristiriidassa keskenään, niin kaikki kolme muodostavat merkin, joka viittaa itseensä monin tavoin. Ensinnäkin, se viittaa herra Q:hun, ja eikö hän olekin sama henkilö, joka mainitaan tässä *lauseessa*? Toiseksi, kun jokin sanottu lause viittaa ”seuraaviin” lauseisiin, se viittaa seuraaviin *osiin koko lausetta*, ja niin edelleen. ~~Mutta~~ merkin täytyy viitata johonkin itsensä lisäksi. Lause ”Tämä lause ei ole tosi” ei merkitse mitään. Siis jos äärettömän tarkka Ison-Britannian kartta olisi Ison-Britannian maaperällä, [s. 7] sen tulisi näyttää itsensä ja siinä olisi piste, joka esittäisi vain sen pisteen, missä kartta on. Se voi tehdä näin vain paikkojen jatkumossa, joka edustaisi toista paikkojen jatkumoa. Yksittäinen piste itsessään ei ole merkki. Mikään ei ole itsensä merkki, ellei se ole osa, joka on yhteinen kahdelle erilliselle ~~kahdelle~~ kokonaisuudelle, joista toinen on toisen merkki.

Pysähtykäämme hetkeksi pohtimaan tarkemmin, mikä on merkin ~~luonne~~. ”Ihmisen” kaltainen sana tarkoittaa ~~jotain lajimme~~ jäsentä [s. 8] ”merkiksi” kutsumamme asian luonne.

Sana ”ihminen” tarkoittaa eli vie mielen ihmisyksilön luo eikä mitään muuta. Se tarkoittaa vain yhtä yksilöä, tai kuten kielentutkijat sanovat, ”on yksikössä”, ja vaikka tällaisia olioita on miljardeja, sana ei paljasta, mihin niistä se viittaa. ~~Ei sano, mitä se tarkoittaa~~. Logiikan kielessä ”ihminen” tai mikä tahansa muu yksiköllinen yleisnimi on *määräämätön* [indefinite]; se soveltuu yhtä hyvin mihin tahansa useista, mutta jättää lausujalle vapauden *määrittää* poimia halutessaan myöhemmin se yksilö, jota hän sanaa käyttäessään ajatteli. Jos kyseessä olisi merkki ”Kuka tahansa ihminen”, olisi oikein sanoa tätä *epämääräiseksi* [indeterminate], sillä vaikka se tarkoittaa vain yhtä ihmistä, se [s. 9] siirtää oikeuden sanoa, mitä ilmaus tarkoittaa sen tulkitsijalle. Se on ekvivalentti ilmauksen ”Kuka tahansa haluamasi ihminen” kanssa. Jokainen merkki tarkoittaa jotain, ja se mitä tahansa sen tarkoittamaa kutsutaan sen *objektiksi*. Miten sana ”ihminen” vie ajatuksen johonkin ihmiseen? Se vie ajatuksen ihmiseen liittymällä tulkitsijan mielessä olevan tavan [habit] kautta piirteisiin [characters] ~~faktojen massa~~, joka ~~vain ihmisistä~~, jotka ovat tosia vain ihmisistä. Nämä piirteet konstituivat sen, mitä logiikassa sanotaan sanan ”ihminen” *olemuksiksi* [essence], kun taas ”yksiköksi” kutsutun kielio pillisen muotonsa kautta se kertoo tulkitsijalle, että on ajateltava vain yhtä.

Kutsun mikä ~~tahansa~~ ideaa tai mielentilaa, joka ~~on merkin tuottama~~ jonka merkki herättää ~~sen tulkinta~~, ja millä se saa tulkitsijan luonnehtimaan objektiaan, sen *tulkinteeski*. ~~Ei kokonaan~~ vaikka vain jokin yksittäinen ihminen on ~~merkitys~~:

Jos sana, ”ihmisen” sijaan, olisi nimi jollekin nelijalkaiselle eläimelle, mitä ei ole Amerikassa, se ei uskoakseni tuottaisi mielessäni mitään tiettyä ideaa. *Merkki näet voi tarkoittaa* [s. 11] *objektia, joka ei ole jo tunnettu annettu* jollekin tulkitsijalle siitä ilmiselvistä syystä, että jos hän ei entuudestaan ensinkään tunne objektia, hänellä ei voi olla ideoita *ominaisuuksista*, joilla hänen huomionsa voi kohdistua tähän *tiettyyn* tarkoitettuun objektiin. Jokainen kokemuksen kohde tuottaa jonkinlaisen idean, mutta jos tämä idea ei huomiota kohdistaa ~~se yhtä~~ liity tarpeeksi ja oikealla tavalla johonkin aikaisempaan kokemukseen, se ei ole merkki.

Merkillä on tarjolla objektilleen kappale historiaa, ideoiden historiaa. Sen täytyy herättää jokin idea. Tuo idea voi

kulua kokonaan huomion kohdistamiseen, kuten ”ihmisen”, ”hyveen” ja ”tavan” kaltaisissa merkeissä. [käsikirjoitus päättyy 20.4.1911 klo 19:00]

• • •

[vaihtoehtoinen s. 8] ...mitä niistä. Se, mitä merkki ”edustaa” tai mihin se ”viittaa”, siis mitä se tuo mieleen, tai käyttääksemme teknistä termiä, mitä se *tarkoittaa*, kutsutaan sen objektiksi. Yleinen käytäntö olisi yhtä hyvin voinut saada meidät sanomaan sitä subjektiksi, sillä näiden kahden sanan välillä ei ole loogista eroa. Logiikan opiskelijoilla on harvoin, jos ollenkaan, tilaisuutta ajatella sanaa *sanana* – ei ainakaan merkityksessä, jonka mukaan ilmauksessa ”sana sanana” on vain *yksi* sana, erotuksena merkityksestä, jonka mukaan ilmauksessa on *kaksi* sanaa, siis kaksi sanapartikulaaria, tai oman kielenkäyttöni mukaan kaksi sanainstanssia.

[vaihtoehtoinen s. 8] ...mitä niistä. Se, mitä merkki ”edustaa” tai mihin se ”viittaa” tai mitä se tarkoittaa, kutsutaan sen *objektiksi*. Sitä olisi voinut yhtä hyvin kutsua subjektiksi logiikassa, sillä tässä tieteessä jätämme huomiotta pelkät kielipiilliset erottelut: logiikan opiskelijan ei näet tule ajatella sanoja, tai missään tapauksessa hänen ei pidä ajatella *mitä* sanaa sanana, vaan korkeintaan merkkinä siitä *loogisesta* luokasta, johon se kuuluu. Sanojen ”subjekti” ja ”objekti” merkitysten välillä ei kuitenkaan ole *loogista* eroa. Lauseessa ”John rakastaa Janea”, vaikka lause on tietenkin merkki, kielipin tutkija sanoo, että John on subjekti ja Jane on predikaatti. Loogikolle, joka tarkastelee vain *merkitystä*, eikä vain ilmauksen muotoa...

[vaihtoehtoinen s. 8, 18.5.1911 klo 17:52] Mitä on epäily ja mitä uskominen? Useat suuret filosofit – erityisesti Descartes – ovat puhuneet tai kirjoittaneet epäilemisestä ikään kuin tarvitsisi vain ottaa pala paperia ja kirjoittaa sille: ”Olen päättänyt epäillä kaikkea, joten en enää ole enempää taipuvainen ajattelemaan, että osaan lukea tai kirjoittaa kuin että en osaa”, ja kun he olivat näin kirjoittaneet, he näyttivät ajattelivat, että he olivat tuollaisessa mielentilassa. Tämä on kuitenkin hölynpölyä. Todellinen epäily on *ahdistava* mielentila, joka on niin ahdistava, etteivät monet voi olla siinä pitkään. Jos *minulla on lupa* minun sallitaan käyttää sanaa ”tapa” tarkoittamaan mielentilaa, jonka vuoksi henkilö [s. 9] tietynlaisissa olosuhteissa – yleensä ellei aina koostuen siitä, että hän kokee *jotain* määrätynlaisia tietoisia kokemuksia – ajattelee, toimii tai tuntee määrättyllä tavalla – ja tästedes pidän sitä annettuna, että minun näin sallitaan tehdä, voidaan epäily määritellä mielentilana, jossa oljaa stimuloivat *vastakkainen mentaalinen* yhteensovittamattomat [impossible] älylliset sitoumukset. Tämä on *positiivista* epäilyä – ärsytystä, joka ei saa välitöntä helpotusta, siten johtaen (koska kyse on mielen ärsytyksestä) ristiriitaisiin [conflicting] alkuarvostelmiin ja tuskaan. *Negatiivinen* epäily on uskomustilan puutetta, eli *ajatteleminen* [s. 10] tiettyihin tilanteisiin liittyvän määrätyn odotuksen tavan puutetta. Yleensäkin, uskomus on itsekontrolloitu tapa. Ihminen ei aina tiedä, mitä hän uskoo; hän voi *ajatella* (siis *hän voi olettaa* voi olla sitä mieltä, että hän uskoo), että kuolema on parempi kuin kunnianttomuus, mutta jos hän huomaa piileskelevänsä taistelussa, osoittakoon tämä sen, että hän oli *erhtynyt* väärässä uskomuksestaan, ja että hän todellisuudessa uskoo kunnianttomuuden olevan kuolemaa parempi. Ihmisellä voi olla tunnetila ja puolifyy-

sinen uskomus, joka on vastakkainen hänen rationaalisen uskomuksensa kanssa. Mitä sanotaan ”sydämen puutteeksi” on usein lääketieteellistä sydämen heikkoutta. Ihmisellä voikin siis olla fyysinen uskomus, joka on vastakkainen sille, mikä hänen rationaalinen uskomuksensa olisi, jos hän olisi terve.

Ajatuksia päättelystä⁹

Käytän aina Omistakaamme sana ”päättely” merkitsemään *mitä tahansa* sille henkilön mielen toiminnalle, mikä joka mahdollisten asiointilojen harkitsemisen kautta *johtaa* luo tai vahvistaa *tämän henkilön* mielessä taipumusta uskoa, että jos asiointila toteutuu, toinen määrätty asiointila toteutuu; ja tarkoittaen asiointilalla tarkoitan sitä, mitä ilmaus voi sanoa sen lisäksi, että se ilmaisee uskomuksen tai muka uskotun uskomuksen kaikkea sitä, minkä todellisuus voi toteuttaa konstituoida ilmauksen [assertion] *täydellisen* totuuden edellyttäen, että ilmaus on esitetty. ”Todellisuudella” tulee ymmärtää sitä kappaletta tai ainesosaa jonkin olemisesta [being], mikä ei riipu siitä, representoidaanko tuo jokin aktuaalisesti. Esimerkiksi tuoksu kukasta, joka kukkii ja [s. 2] lakastuu pois hajuaistillisten eliöiden parista koostuu siitä tosiseikasta, että jos jokin tällainen eliö *olisi ollut* suotuisissa tilanteissa, se *olisi* tuntenut tuoksun. *Sanon* Totuus on *aktuaalinen*, jos ja vain jos siitä pätee samalla tavoin ”ristiriidan lain” periaate, jonka mukaan saman predikaatin sekä myöntäminen että kiistäminen eivät voi olla totta siitä, että ja samalla ”poissuljetun kolmannen” periaate, jonka mukaan *myöntäessä* saman predikaatin myöntäminen ja kieltäminen eivät voi olla yhtä aikaa olla siitä epätotta. Edelleen, nämä kaksi periaatetta eivät päde pelkästään kyseessä olevasta totuudesta jossain mielessä, vaan ne pätevät siitä samassa mielessä, missä ristiriidan laki *ei* päde [s. 3] pelkistä mahdollisuuksista, siitä, mikä ”voi olla”, jolloin saattaa olla yhtä aikaa totta, että ihminen *voi* puhua ja että hän *voi* pysyä vaiti (vaikkakaan hän ei tietenkään voi puhua ja ei voi puhua), samoin kuin siinä mielessä, missä välttämättömyydet, pakot ja ”täytymiset” eivät ole toisen periaatteen alaisia, kun on *yhtä aikaa* samalla epätotta että ihmisen pitää olla roisto ja että hänen pitää olla rehellinen (vaikkakaan hän ei tietenkään voi kulkea keskitietä rehellisyyden ja epärehellisyyden välillä). Siinä *tapauksessa*, että Mitä sanon ”aktuaaliseksi” on siten sitä, että ei ole kahta erillistä merkitystä, jossa se kumpi tahansa näistä kahdesta periaatteesta voitaisiin ymmärtää – ei ole eroa, jollainen on *non potest posse* ja *potest posse non*:in välillä, ja eikä sellaista, joka on *non necesse*:n ja *necesse non*:in välillä; *est esse non* ja *non est esse* ovat [s. 4] aktuaalisuuteen sovellettuna totuudeltaan (huolimatta siitä, mitä jotkut loogikot ovat *sanoneet* vaatineet) täsmälleen ekvivalentteja.

Nämä määritelmät, mitä tavalliset lukijat pitänevät työläinä ja epäilevät olevan pedanttisia turhuuksia [pedantié inutility], saavat heti sovelluksen ensimmäisen ja kaikkein perustavimman päättelyä koskevan epäilyksen selvittämisessä. Tämä epäily koskee sitä, johtaako jokin tietty päätelyn muoto varmasti tai edes todennäköisesti totuuteen. Ilman päättelyä *ainoat totuudet*, *mitä kukaan* äärimmäinen raja sille, mitä terve henkilö voi esittää melko varmana, on

se, että yksittäisillä äärellisellä määrällä objekteja, jotka me hän täydellisesti havaitsee, on erotettavissa oleva luonne; ja jopa tämä väittäminen on enemmän kuin aina liiallista, mikäli se edellyttää kaiken erehdyksen mahdollisuuden pois-sulkemista. Mutta päättely, joka ei saa päätyä mihinkään muuhun sen lisäksi, mitä päättelijä on eksplisiittisesti kohdannut [s. 5] olisi hyödytöntä. Ainoa palvelus, jonka päättely voi koskaan tehdä, on todistaa välittömän ymmärryksemme ulkopuolella olevasta totuudesta. Tähän meillä on kipeä tarve, sillä mikään muu ei pysty suoriutumaan samasta tehtävästä. Jos minkään tässä maailmassa tulee olla varmaa – ja josko minkään sellaisen tulee olla epäilylle avointa –, on eräs tällainen varmuus se, että kaikkein suurimmatkin kaikkein varovaisimpien ja tarkimpien päättelijöiden – matemaatikkojen – luokasta on usein tuomittu syyllisiksi huonoon päätelyyn, ja he ovat itsekin tunnustaneet sen; ja osoitan tässä esseessä, että on uusia syytteitä, joihin moderneimpienkin heidän joukossaan on viime kädessä tunnustettava syyllisyytensä. [s. 6]

Mistään päättelyn muodosta ei ole havaittu, että se ei olisi joskus – ei, useampaankin kertaan, osoittautunut petolliseksi. Jos meillä nämä lähtökohdat huomioiden voi olla minkäänlaista täysin vakuuttavaa tietoa minkään päättelytyypin luotettavuudesta, on tämä tieto päättelemätöntä eli välitöntä tietoa. Mutta ainoa välittömän tiedon laji, joka järkevälle mielelle esittäytyy jokseenkin luotettavana on aistihavainto. Se kuitenkin todistaa vain jostain yksittäisestä asiaintilasta, kun taas kelpuuttaaksemme minkä tahansa päättelyn tarvitsemme luotettavaa tietoa siitä, mikä aina olisi totta. Mikä tahansa erittäin pitkä ajanjakso, kuten geologia, näyttää puolestaan päinvastoin osoittavan sellaisia epäsäännöllisiä vaihteluita, ettei mikään tietynlainen taipumus [s. 7] säily ikuisesti. Äkkipikaiset, tietämättömät ja tyhmiä ovat ryhmiä, joiden keskuudessa voi odottaa kohtaavansa muistamattomuutta ihmisen läpikotaisin rajallisesta luonteesta. Mutta tietämisen alalla hän on melkein yhtä kokematon kuin tavallinen kaveri todennäköisesti on palveltuaan noin pari viikkoa putkimiehen apulaisena tässä monimutkaisessa ammatissa. Vaikka materiaalisilla objekteilla olisikin ikuisia tapoja [eternal habits], kuten ne, joita tieteelliset esi-isämme ovat kutsuneet sopivalla ilmauksella ”luonnonlait”, näyttää turhalta toivolta, että äärellisellä määrällä vuosisatoja, joita ihmiskunnalla vielä voi olla maapallolla jäljellä, ihminen kykenisi tekemään edes järkevän arvauksen, mitä nämä ikuiset tavat todella ovat, parin kolmen kuten avaruuden kolmiulotteisuuden ja yleisen ajassa tapahtuvan muuttuvaisuuden lisäksi. [s. 8]

Antaako tämä synn epätoivoon tai skeptisismiin päättelyn suhteen? Puhumattakaan sellaisista tosiseikoista, että emme voi lopettaa tukahduttaa päättelyämme, että päätelystä seuraa uskominen, ja että uskomukset määrittävät toimintaa, jolloin mies ei voi enempää kieltäytyä toimimasta järkensä mukaan kuin pysäyttää kasvunsa kun hän oli poika, mikä vaikkakin käytännöllisesti ratkaisevaa, ei kenties ole olennaista teoreettiselle kysymykselle, tulee meidän pitää mielessämme se, mitä Alexander Pope ilmaisi niin hyvin, nimittäin vaikka olisimme yhtä taipuvia päättelemään väärin kuin päättelemään oikein, puuttuu luonnonvalinta peliin ja väärät johtopäätökset tuhoavat toisensa pitkillä aikavälillä, kun taas todet johtopäätökset ovat suotuisia toisilleen ja sitoutuvat yhteen synnyttäen näin uuden totuuden. Tähän

lisään ajatuskulun, joka erityisesti on [s. 9] saanut minut kirjoittamaan tämän esseen. Jokainen on samaa mieltä siitä, että hän vastaanottaa monenlaisia vaikutelmia tai tunteita. Jotkut niistä ovat tyydyttäviä: toiset taas eivät ole. Toisin sanoen kutsumme tyydy epätyydyttäviksi niitä, jotka tapaavat aiheuttaa ponnistuksia muuttuakseen ja tyydyttäviksi niitä, jotka eivät aikaansaa tällaisia ponnistuksia. Vaikutelman luonne epätyydyttävänä tai muunlaisena on joka tapauksessa aktuaalinen tosiseikka. Tällöin mikään vaikutelma ei ole sekä tyydyttävä että epätyydyttävä, ja jokaisella vaikutelmalla on jompikumpi näistä piirteistä.

• • •

[vaihtoehtoinen, aiempi s. 7] ...kestä ikuisesti. Äkkipikaisia, tietämättömiä ja tyhmiä voidaan kaikkia pääasiallisesti yhteisesti luonnehtia heidän muistamattomuudella ihmisen läpeensä rajallisesta olemuksesta ei ole läpeensä vain. Mutta tietämisen alalla hän siinä määrin kuin hän on tietäjä on erityisen melkein yhtä kokematon kuin tavallinen kaveri palveltuaan noin pari viikkoa putkimiehen apulaisena, ja vaikka objekteilla olisi ikuisia tapoja, kuten ne, joita tieteelliset esi-isämme ymmärsivät sopivalla ilmauksella ”luonnonlait”, on tyystin mahdotonta, että näyttää turhalta toivolta, että sangen rajatulla määrällä vuosisatoja, joita ihmiskunnalla vielä voi olla jäljellä maan päällä voi toivoa kestävä, ihminen voisi tehdä edes järkevän arvauksen, mitä nämä ikuiset tavat todella ovat, kenties otaksuen yhtä sellaista, muuttuvaisuuden tapaa yhtä tai kahta epämääräisesti ymmär kuten muuttuvaisuus.

*Suomentaneet Ahti-Veikko Pietarinen
ja Lauri Snellman*

Viitteet

1. Peircein kirjoitusten aikaisempia suomennoksia ovat: C. S. Peirce, *Johdatus tieteen logiikkaan ja muita kirjoituksia*, suom. Markus Lång, Tampere: Vastapaino, 2001; C. S. Peirce, Mikä merkki on?, suom. Mats Bergman ja Sami Paavola, *Ajatus* 58, 2001, ss. 7–19; C. S. Peirce, Luonnon tieteiden luokitteluksi; Oppisanaston etiikkaa, suom. Markus Lång, *Synteesi* 4, 2003, ss. 2–9.
2. Robinin 1967 laatima Peircein käsikirjoitusten kommentoitu luettelo löytyy osoitteesta <http://www.iupui.edu/~peirce/robin/robin.htm> (käyty 31.12.2004). Sivulta <http://www.clas.ufl.edu/users/jzeman/> (käyty 31.12.2004) luettelo löytyy täydennettynä ja kätevässä Excel-muodossa.
3. Peirceä mm. pyydettiin kirjoittamaan artikkeli Victoria Lady Welbylle osoitettavaan juhlakirjaan, jonka teemana olisi ”signifistiikka”. Kahden tähän vaiheeseen liittyvään tärkeän julkaisemattoman käsikirjoituksen (Assurance through Reasoning, käsikirjoitukset 669, touko-kesäkuu 1911, ja 670, kesäkuu 1911) transkriptiot ovat luettavissa osoitteessa <http://www.helsinki.fi/~pietarin/> (käyty 31.12.2004).
4. Peirce Charles S., 1998. The Essential Peirce 2, The Peirce Edition Project, Bloomington: Indiana University Press.
5. <http://www.helsinki.fi/science/commens/> (käyty 31.12.2004).
6. Peirce Edition Project -hankkeen verkkosivut: <http://www.iupui.edu/~peirce/> (käyty 31.12.2004).
7. Charles S. Peirce, (käsikirjoitus 654), *Esseet*, 1. esipuhe, [Sivu 1, 17.8.1910 klo 13:30].
8. Charles S. Peirce, (käsikirjoitus 849), [sivu 3, 9.4.1911 klo 13.37], Kirja 1: Looginen kritiikki, Luku 1.0 Päätelystä yleensä.
9. Charles S. Peirce, (käsikirjoitus 686), [sivu 1, 1913], Ajatuksia päätelystä.